

УДК 371.4:316.722:378

Л. М. Романкова
кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач відділу виховної та психолого-педагогічної роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

ВИХОВАННЯ «ЛЮДИНИ КУЛЬТУРИ» У ПРОСТОРІ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Мета роботи полягає у визначенні вимог до виховання «людини культури» у просторі ВНЗ. Це є прояв суспільної потреби в гіперактивному суб'єкті для формування цілісного простору світової культури. Термін «гіперактивний» тут зовсім не випадковий, оскільки породжувати і відтворювати планетарні функціональні системи можна лише за умови наявності активного населення. Таким чином, утвердження гуманізму для людини і в людині здійснюється тільки через національну культуру, у якій людина залишається людиною рідної культури, водночас перебуваючи у силовому полі культури глобальної.

Культурологічна сфера має два джерела впливу на формування особистості, оскільки переважно наука живить процес навчання, а культура – процес виховання у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців. Тому значення культурологічного чинника зростає багатократно. У ХХІ столітті кінцевою метою навіть воєнних конфліктів, які до кінця ХХ століття точилися головним чином за території або природні ресурси, будуть наукові відкриття і побудовані на їх основі новітні технології, а глибше – інтелект людини.

Тому нині актуальна постановка питання про те, яку людину має формувати сучасний ВНЗ – «людину ринку» чи «людину культури», – є відзеркаленням в ідеологічній формі протистояння двох діаметрально протилежних концепцій світоустрою: матеріально орієнтованої і духовно орієнтованої. І тут не йдеться про знищення одного з цих двох компонентів, оскільки вони незнищенні в принципі, а йдеться про надання одному з них властивостей імперативу розбудови планетарного світу в горизонті інформаційної цивілізації. Той, хто дивиться на минуле, тяжіє до матеріального чинника, а хто дивиться в майбутнє, прагне до високої духовності. За всіма ознаками нині на перший план виходить культурологічна сфера, що є найчутливішим компонентом світового громадянського суспільства, оскільки ґрунтується на духовному субстраті, відчути який може лише «людина культури».

Духовна сфера світового громадянського суспільства також стрімко формується під впливом ідеї космополітизму, що інтенсивно набуває функції світогляду та ідеології. Космополітизм як світогляд – це ідентифікація себе унікальною одиницею живої матерії у сукупності та єдності з іншими рівноправними відмінними індивідами, оцінка об'єктивної реальності як цілісної системи взаємозалежності та взаємозв'язків у контексті (все)єдності (все)відмінностей. Космополітизм як ідеологія – це позиція визнання єдності планетарного суспільства на основі загальнолюдських цінностей і побудова такої системи взаємозв'язків, які б забезпечили його адекватне існування і функціонування.

«Справжнє об'єднання зусиль міжнародного співтовариства вимагає формування ціннісної основи спільних дій, опори на спільний духовно-моральний знаменник, який завжди існував в основних світових релігіях, включаючи такі принципи й поняття, як прагнення до миру і справедливості, гідність, свобода і відповідальність, чесність, милосердя і працьовитість» [1]. Таким чином, потрібна «ціннісна основа спільних дій», тобто ідеологія, як розумів її автор самого поняття французький філософ Антуан Луї Клод Деспот де Трасі, який уживав цей термін для позначення системи знань першооснов моралі, політики і права.

Сьогодні духовна сфера світового громадянського суспільства інтенсивно формується на основі взаємопроникнення науки, культури, освіти й релігії. На початок ХХІ століття у планетарному просторі відбулась тиха культурна революція і на перше місце вийшла геокультура, ми рап-

том усі разом на весь голос заговорили про велич і користь для подальшого соціального розвитку загальнолюдських, загальноцивілізаційних, загальноєвропейських і релігійних цінностей та геополітику. Для культурологічної сфери цінності, які матеріалізуються у тіло будь-якої культури, є системоутворюючим чинником. Звісно, в даному випадку нас цікавить геокультура та її роль у вихованні майбутніх фахівців в освітньому просторі ВНЗ.

Геокультура, за І. Валлерстайном, – це культурний базис правлячої світ-системи. Комунікаційний елемент геокультури дедалі помітніше характеризує сутність процесу глобалізації, що є невинним і безперервним. Цей процес охоплює усі сфери соціального буття: політику, економіку, промисловість, торгівлю, освіту, масову культуру тощо. До цього ми ще повернемося далі у дослідженні.

Також варто зазначити, що закляки повернутись до загальнолюдських цінностей мають здебільшого релігійне походження, є саме тим глибинним процесом, який об'єднує світову спільноту у цілісність і водночас протиставляє людей одне одному, оскільки ціннісні й ідеологічне протистояння у цій сфері найбільш жорстоке. Як тут не згадати про намагання і наслідки Карла V об'єднати європейський християнський світ проти Османської імперії на основі єдиної континентальної європейської католицької імперії [2].

Цікавими є висновки аналітиків для керівництва Російської Федерації щодо перспектив релігійної та культурної глобалізації: «Єдина релігія, про необхідність якої завжди говорили найсвітліші уми людства, в первинному вигляді з'явиться не раніше, ніж у другій половині ХХІ століття. Росія може і повинна стати першою державою, де буде реалізована політика інтеграції світових релігій. Потрібно якнайшвидше в законодавчому порядку ввести поняття «Державна релігія», до якої повинні належати православ'я та іслам. Усі інші релігії повинні отримати статус «таких, що підтримуються державою». Особливо важливим є визнання однакової значущості для Росії православ'я й ісламу як релігійних систем, що сповідаються єдиною слов'яно-тюркською етнічною спільністю. Цей крок дасть змогу на якісно новому рівні будувати стосунки з ісламським світом – від отримання інвестиційних ресурсів Ісламського банку до припинення підтримки чеченських бандформувань. Для завдань в ідеологічній сфері доцільно створити в Росії Міністерство ідеології та пропаганди. Ця пропозиція не є спробою відродження Ідеологічного відділу ЦК КПРС або германського Міністерства пропаганди, але певний досвід роботи подібних організацій може бути використаний і під час реалізації стратегії «глобалізаційного лідерства» [3].

Для ілюстрації того, що глобалізація відбувається в релігійній сфері громадянського суспільства, звернемося до праці В. Бураяка «Глобальное гражданское общество и сетевые революции» [4]. Він прямо вказує на те, що більше виявляється суперечність належності до «громадянського суспільства» соціальної активності груп, які просувають захист релігійних цінностей.

У деяких країнах так званої «арабо-мусульманської дуги» на початку 2011 року сталися соціальні збурення. Причини їх були різними, і багато що залежало від етнокультурних історичних особливостей окремих країн. Але, наприклад, у Бахреїні і Саудівській Аравії одним із центральних джерел конфліктів є багатокраківка «боротьба за релігійні права» шіїтів і сунітів. Схожа ситуація з боротьбою за релігійні права громад в Іраку та Ірані. Чи можна ці форми активності цивільних релігійних груп вважати «сегментами» глобального громадянського суспільства, що інтегрується?

За логікою розвитку глобального громадянського суспільства протестуючі групи бахрейнських шіїтів повинні об'єднатися із протестуючими групами саудівських сунітів на глобальній шкалі, оскільки і ті, і ті виступають проти державних структур, які утискають (на їхню думку) релігійні інтереси. Така складна ситуація щодо тривалих «культурних воєн» має місце не лише в Бахреїні та Саудівській Аравії.

Не можна сказати, що всі автори, які досліджують причини й основні тригери «арабської весни», згодні з тим, що «зрушення парадигми» сталося, головним чином, через високотехнологічні маніпуляції й «експорт революцій» нового покоління. Будь-які великомасштабні трансформації не мають однієї причини. Соціокультурна еволюція історична, багатовимірна й багатofакторна, тому потрібен комплексний системний аналіз подій, що відбуваються. Збірка праць «Нова Арабська революція: що сталося, що це означає і чого чекати в майбутньому» (2011 р.) є першою спробою експертної оцінки соціально-політичного «вибуху», де шістдесят авторів показують складність і драматизм «арабської весни» 2011 року [5].

Культурологічний розлом планетарної спільноти нині відбувається на основі функціонування й розвитку систем регіональних та етнонаціональних цінностей, які на ґрунті соціально-політичних ситуацій і природно-географічних умов сформували дев'ять специфічних локальних утворень. Останні мають власне ціннісне поле – цивілізаційні гілки, що детермінують, живлять і відтворюють дезінтеграційні процеси у ціннісному полі сучасної геокультури; запроваджують принцип глокалізації, що розглядає сучасний світ як цілісність і ґрунтується на єдності всього індивідуального, такого, що становить і виражає світову єдність, одночасно зберігаючи безліч індивідуальних форм прояву глобальної світоцілісності; забезпечує соціальний розвиток/прогрес планетарної спільноти через породження ентропії і власне сходження з арени планетарного життя.

У новому ціннісному середовищі спостерігатимуться прискорені мутації з утворенням зародкових клітин – локально організованих цінностей, що відрізняються одна від одної своєю тонкою структурою і початковим потенціалом, і як наслідок, збільшиться вірогідність того, що серед нових варіантів є і такі, що пристосовані до нового середовища. Зруйновані соціальні системи, що захоплені дезінтеграційними процесами й перебувають у стані гомеоклазу, є рушійною силою еволюції соціального світу (за Е. Бауером).

Геокультура встановлює, що є цінністю для суспільства, а що антицінністю. Так виникає контркультура. Локалізація таких специфічних груп може відбуватись за регіональною або етнічною ознаками. За таких умов планетарна спільнота розпадається на локальні цивілізації, що мають власне ціннісне смислове поле й керуються своїми уявленнями про норми поведінки на міжнародній арені. Автор виокремлює дев'ять цивілізаційних гілок, що виникли на основі розколу планетарної системи геоцінностей: американську, арабо-ісламську, африканську, європейську, індуїстсько-індійську, конфуціанську, латиноамериканську, православно-слов'янську, японську регіональні геокультури. Самовідтворення планетарного організму відбувається за рахунок протистояння інтеграційних і дезінтеграційних процесів. Тому спостерігаються дві суперечливі тенденції: глобалізація і глокалізація.

У сфері культурної глобалізації інтеграційні процеси мають, як зазначає О. Ігнатов, менш інертний характер, і тому можна чекати появи глобальної надкультури вже в найближчі 10–15 років. Контури такої надкультури простежуються вже сьогодні – це синтез культурних традицій (класична європейська, масова американська, латиноамериканська, далекосхідна, мусульманська та індійська) та нових форм (мережева культура, кіберкультура) [3].

Таким чином, сьогодні ідея «світового громадянського суспільства» в духовному просторі планети є суспільно значимим позитивним проектом [6], а в реальності «тут і зараз» – це конгломерат груп і рухів, що об'єднуються дея-

кими ідеалами побудови справедливих відносин громадян, етичних, культурних і релігійних цінностей специфічних окремих груп, що належать до «громадянського суспільства», поки що неможливо поєднати функціонально й організаційно в цілісне світове громадянське суспільство.

Суперечливу роль геокультурних цінностей як засобів інтеграції культури планетарної спільноти в органічну цілісність в умовах сучасного світового розвитку розглядає В. Нікітенко у спеціальному дослідженні [7].

Вона, зокрема, зазначає, що загальнолюдські цінності як чинник інтеграційних процесів у соціальному організмі планети утворюють цілісність аксіологічного поля й детермінують становлення глобального планетарного світопорядку, світової економіки, світового громадянського суспільства, потребують формування єдиного світового уряду, сприяють становленню онтологічної, інформаційної, організаційної й аксіологічної єдності світової спільноти. Водночас вони ж породжують суспільний рух антиглобалістів, що протистає економічній глобалізації зверху і пропонує реалізувати цей процес знизу, тобто на аксіологічній основі, що несе діалог культур та цивілізацій, а наслідки свого впливу вимірює етичними і правовими категоріями.

Таким чином, з викладеного вище матеріалу можна зробити висновок про те, що на перехідному етапі лінії розвитку суспільства й особистості людини не тільки перетинаються, а й заплутуються, оскільки боротьба нового суспільства зі старим відбувається у кожній сфері суспільства. Претензії з боку різних сфер до якості підготовки майбутніх фахівців у сучасних ВНЗ нагадують перетягування ковдри, коли кожен тягне її на себе, незважаючи на потреби інших. Водночас соціально хворе суспільство, якщо йдеться про Україну, інфікувало й систему вищої освіти.

Людина в культурі завжди «інша» для «іншого», але в жодному разі не гірша. «Інший» у комунікативному просторі культури – це культурна універсальність предметного поля комунікації. Сьогодні, коли мультикультурний світ переживає кризу через небезпеку переростання в культуру глобальну, ознаками якої є насамперед втрата культурної ідентичності, актуалізується питання про закріплення у свідомості людей поняття про національний характер як вагомий чинник прогресу національних культур у мультикультурному просторі сучасності. Це найперша настанова, якої слід дотримуватись [8].

Це настанова толерантності, вираженості, морально-етичної спрямованості. У розумінні національного характеру – це культурологічна настанова, яка розглядає національний характер як вимогу культури до людських індивідів і у своїй основі має певну, чітко окреслену модель людського буття. Так, зокрема, вважає А. Швецова, яка запропонувала концепцію соціально-філософського і теоретично-методологічного підходу до феномена національного характеру як до ідеального типу особистості – «людини культури», – який створює і відтворює національна культура [9].

Саме на вирішення цього завдання спрямовані властиві культурі концепція світу, ціннісні орієнтації людської діяльності, система виховання та освіти, суспільні інститути, форми духовного життя тощо. А. Швецова, запровадивши термін «людина культури», наголошує передусім на вимозі культури до особистості – людини, яка потрібна культурі [9].

Але головну увагу автор акцентує на понятті «національний характер», кажучи, що «національний характер є надбанням людини культури, тобто носієм його є ідеальний людський тип, котрий створюється культурою і відіграє регулятивну роль у формуванні конкретних людських особистостей у певному культурному полі» [9].

«Культура постійно виконує роль звабника стосовно кожної особистості, намагаючись втягнути її життя у розміреність і послідовність буття культурних форм... Як модель буття вона є певною подією чи сценарієм людського існування, для реалізації якого потрібен не один, а кілька

учасників... Людина культури – це інтерсуб'єктивна, комунікативна єдність діючих у культурному полі головних персонажів, дійових осіб» [9].

Питання комунікативної єдності в культурному полі у контексті нашого дослідження має чи не найважливіше значення, бо саме комунікативна спрямованість людини культури, її налаштованість на комунікування і безпосереднє включення в комунікативні процеси сучасного культурно-інформаційного поля формує основні риси національного характеру.

В ідеалі це мало б полегшити процес самоототожнення людини культури в культурі загалом: ідентифікації національної, громадянської, релігійної, державницької, гендерної та ін., зокрема, з огляду на те, що, наприклад, «завдяки національній ідентифікації відбувається культурно-історична (соціальна, економічна, світоглядна тощо) локалізація нації та її самовизначення у геополітичній, юридичній, політичній, культурній площинах» [9].

Здавалося б, усвідомлення такого порядку і значення самоототожнення мало б слугувати впорядкуванню уявлень про гармонійність культуротворення та культуропобутування. Натомість «на наших очах розігрується «драма нерозуміння» – ідентифікаційні процеси розгортаються в просторі несумісності основоположних цінностей і смисловитих парадигм. Те, що на поверхні має вигляд зіткнення політичних амбіцій, насправді є черговою, найглибшою в українській історії, ідентифікаційною кризою, яка дедалі більше набирає вигляду «війни ідентичностей» – політичних, культурних, регіональних, етнічних та інших» [10].

Люди мають змогу створювати й вивантажувати власний контент – свої новини, думки, музику, відео, фотокартки, програмне забезпечення, словники та енциклопедії. А це, на думку Томаса Л. Фрідмана, «стає надзвичайно потужною силою збереження і підтримки культурної автономії та унікальності», оскільки «платформа плаского світу надає нам змогу взяти свою місцеву культуру й вивантажити її світові» [11].

Однак тоді може постати інша небезпека – втрата людиною культури індивідуальності й непересічності. Очевидно, має рацію історик В. Ткаченко, говорячи про те, що діяти треба локально, а мислити глобально [12]. А глобальність мислення в умовах мультикультурності має полягати в турботі про кожну «людину культури» в кожній культурі задля того, щоб навчитись жити разом, поважаючи в «іншому» «іншого», що актуалізує потребу переходу від мультикультурного комунікування до міжкультурного, від співіснування до взаємодії.

Зазначимо принагідно, що культура лише тоді й досягає справжньої універсальності, коли нею опановані не лише наявні обставини буття, а й можливості людського існування, історичні можливості і перспективи існування конкретного народу.

Культурне розмаїття – це основа цивілізаційного багатства людства, воно має особливе значення в епоху глобалізації, яка відбувається у найрізноманітніших сферах і масштабах. У глобальному культурному просторі виникають усі умови для формування нових культурних цінностей, які можуть змінювати існуючі, і це може сприяти руйнації національно-культурних ідентичностей різних народів. Тому саме на локальному рівні й виникає усвідомлення потреби в захисті національного розмаїття.

Універсальної формули досягнення міжнародної злагоди й порозуміння, на жаль, немає. Налагодження міжкультурного діалогу як плідної культурної взаємодії – чи не єдиний вихід із ситуації, що склалась, але це важка праця, скерована на боротьбу з неприйняттям іншості, найчастіше всередині локальної культурної спільноти, проте сьогодні зі зворотним ефектом. Криза мультикультуралізму в Європі яскраво ілюструє сказане, оскільки якісний, конструктивний діалог тут унеможливають кілька причин: «держави і суспільство представлені у вигляді розрізнених спільнот, що живуть поруч, але таких, що не співпрацюють, не ідентифікують себе з єдиною державою»; «нові європейці» (мі-

гранти. – Авт.) не хочуть опанувати мову, знайомитись із культурою Європи, нехтують суспільними інститутами, віддаючи перевагу вариву у власному середовищі» [13].

Це і є наслідки «сплощення світу» і формування глобальної культури. Ця проблема характеризується великим руйнівним потенціалом, спричиняє безліч глобальних загроз і викликів миру. Має рацію С. Кара-Мурза, коли говорить, що «глобалізація – це світова контрреволюція. Це реванш П'їтми... Для глобалістів немає своїх країн і культур, а є вони – світове плем'я-каста – і світові туземці, яких треба обкрадати. Вони порвали зі всіма правовими і моральними нормами, на яких трималася колишня світобудова. Людина парализована тією нахабністю й послідовністю, з якою глобалісти демонтують усю культуру і мораль. Ми переживаємо загальнолюдську культурну катастрофу» [13].

Єдиною можливою відповіддю на виклики глобалізації є світова солідарність, глобальна справедливість, демократія, і до цього треба готувати майбутніх фахівців ще під час навчання у ВНЗ. Питання ж про національну культуру постає нині не лише як питання національної, а й планетарної безпеки [14].

Що стосується України, то сьогодні вона насамперед орієнтована на захід. Європейський культурно-інформаційний простір прийняв її, не чекаючи на її готовність чи на бажання. Проблема України у цьому контексті – постійне перебування на межі багатьох культур. Щодо вибору європейськості, то це радше хронотопічне її переживання, і чимало тут залежить від нашої вкоріненості у власну культуру. Якщо так, то культурні кордони не будуть розмитими, але вони й не будуть перешкодою до порозуміння.

За таких умов перед «людиною культури», яка, можливо, перебуває на межі культурного розмаїття, постає уже питання вибору усвідомленого буття. О. Пахльовська, посилаючись на книгу Сорена Кьркегора «Aut-Aut» (Або-Або), розмірковує про природу й наслідки такого вибору і зазначає: існує лише два можливих вибори – етичний і естетичний. І власне «усвідомлення буття можливе лише в момент етичного вибору, момент катарсисного рішення. Саме етика ставить людину перед проблемою вибору... «Естетична людина» – людина нестабільна і випадкова, вона є скоріше «гримасою людини». Ця людина хвора на амнезію. Її центром є периферійні зони «я»; тому вона є неглибока вода, де хвилі пробігають лише по поверхні. «Етична людина» не втрачає своєї конкретності, є людиною епічною й універсальною. Вона схожа на спокійні води глибокої ріки, оскільки їй властиві пам'ять, континуативність і вірність обраному руслу. Почуття обов'язку «етичної людини» не є зовнішньо нав'язаним диктатом, а найглибшим виявом власної моральної природи» [15].

М. Зубрицька вважає, що своєрідною рятівною ідеєю виживання в глобалізованому світі є для України її українська мрія. «І якби ця українська мрія була та ще й особлювалась у певних іменах, усе вже б виглядало по-іншому. Найстрашнішим у нас, в Україні, є те, що не маємо критичної маси моральних авторитетів, голосів, які багато важать для суспільства» [16]. Буремні слески революції гідності на Майданах 2004 та 2014 років показали, що населення України піднімається на боротьбу за волю і справедливість, це сприймається нами як стрижень української національної ідеї.

Але ми все ж маємо своїх моральних авторитетів, провідників нації. Мабуть, просто не чуємо їх, не визнаємо такими, хоча саме вони титанічною працею наставляють нас на шлях національного самоусвідомлення, повертають до національних культурних джерел, розуміючи патріотизм не крикливим, а тихим і роботящим. Маємо на увазі Т. Шевченка, І. Франка, М. Грушевського, М. Драгоманова, Лесю Українку, В. Вернадського, С. Кримського, М. Поповича, Є. Сверстюка, Л. Костенко та багатьох інших, які міцно вкорінені в рідній культурі та допомагають нам, «людям культури», зробити свій вибір на користь високої духовності, Краси, Правди, Істини, які неодмінно врятують світ.

Тому, якщо й орієнтуватися нам на когось, то, мабуть, варто насамперед на себе, як і наголошує А. Погрібний:

«Орієнтуватися нам, в першу чергу, треба на самих себе, на власні сили і на власний розум. У зовнішніх же справах – і на Захід, і на Схід, в т. ч. і на Росію, але виходячи найперше з того, що є вигідним для наших національних інтересів, за максимального збереження своєї честі і гідності... Рятують українства – в одностайному нарощуванні національної сили» [17].

Отже, що оберемо – добровільне духовне безкультур'я, соціополітичну ізоляцію і конфлікти чи особисте духовне здоров'я, соціальний діалог і майбутнє своєї культури – залежить від кожного з нас. Дилема однаково залишиться, однак Європа залишатиметься привабливою. Можливо, тому, що сучасні засоби масової комунікації полегшують доступ до культурних надбань усього світу й дуже часто, на жаль, створюють ілюзію більших європейських можливостей. Усе масштабно, глобально. Настільки глобально, що людина у цьому «глобальному» навіть не мислиться. Більше того, вона, сама того не бажаючи, перетворюється на співучасника світового негативу, конфлікту, прагнучи водночас діалогу як вирішення усіх проблем. Настільки глобально, що національні ЗМІ мають урешті-решт також самовизначитись, ідентифікуватись, ототожнити розуміння свого обов'язку з потребою якнайміцніше триматися свого духовного, національного, культурного кореня, дати надію людині залишитись «людиною культури» попри виклики глобалізації.

На основі аналізу наукової літератури ми визначили наявність економічної, соціальної, політичної та культурологічної сфер світового суспільства знань. Іншими словами, це означає, що у структурі новоутвореної цілісної світ-системи світове громадянське суспільство повинно буде виконувати дві головні функції: 1) породження влади у формі світового уряду та світової держави як її носія; 2) соціального контролю за застосуванням державної влади на практиці. У перспективі це може призвести, принаймні в системі вищої освіти, до появи державно-громадської форми управління [18].

Отже, аналіз наявних джерел через призму порівняння структури існуючого суспільства зі структурою світового суспільства знань доводить, що вони мають подібну елементну базу, але тут має місце й значна різниця у властивостях соціальних систем, що полягає у декількох моментах:

- вимоги до властивостей особистості: світогляду, мислення, ідеології поведінки на виробництві й у сфері відпочинку;
- планетарний характер освіти, яка повинна мати більшу питому вагу предметів, поданих у міжнародному/планетарному вимірі, наприклад, геоэкономика, геополітика, планетарна освіта, загальнолюдська система цінностей, міжнародні відносини, міжнародне право, міжнародний менеджмент та ін.;
- топологія життєдайного простору для саморозгортання і самореалізації особистості;
- спосіб життя та організація сім'ї на міжетнічній основі;
- масштаби й висока динаміка сучасних економічних, етнонаціональних, політичних та ідеологічних процесів;
- багатонаціональний колорит культур, традицій, релігій і віросповідань;
- мови щоденного спілкування, стереотипи виробничої діяльності й повсякденної поведінки;
- ставлення до національної держави та її інститутів шлюбу, релігії, моралі, права, освіти, культури;
- тип організації життєустрою планетарної спільноти і стиль управління соціальним розвитком.

Таким чином, інтеграція усіх суперечливих моделей особистості XXI століття, оскільки ні від чого відмовитись, виявляється принципово неможливою. Це означає, що рішення потрібно шукати у зовсім іншій площині аналізу. Для цього ми повинні використати такий методологічний засіб, як диспозитив, що введений у науку М. Фуко з метою зв'язати в єдине ціле такі важливі пласти вивчення, як епістемологічний план (дискурси-знання), дескриптивний і компаративний опис текстів (дискурси-правила), аналіз ді-

яльнісних і соціальних контекстів та умов (дискурси-практики та дискурсивладні відносини) [19].

Інтегрувати ці вимоги окремих сфер суспільства, причому не тільки українського, до якості професійної підготовки у ВНЗ можна тільки шляхом постановки питання про принципово нову особистість, що атрибутивно і формою своєї життєдіяльності або способом життя буде відповідати умовам світового суспільства знань. На нашу думку, такими властивостями буде володіти диспозитив – Планетарна особистість.

Таким чином, у цій роботі ми послідовно проаналізували вимоги до властивостей особистості майбутніх фахівців у площині XXI століття і з'ясували в загальних рисах вимоги до особистості громадянина планети або громадянина всесвіту, формування яких важливо передбачити під час навчання молодого людини у ВНЗ.

Особливості громадянства в космополітичній системі зв'язків досліджували Г. Деленгі, Н. Дауер, Р. Фалк, Р. Данрейтер, Н. Папастерджіадіс, А. Лінклейтер, Дж. Ротблат, Дж. Томпсон, Б. Тьорнер, Дж. Уррі. Кожен із цих авторів робить в аналіз властивостей світового громадянського суспільства свій оригінальний внесок. Наприклад, Дж. Уррі [20] звертає нашу увагу на мобільність, що у сфері формування єдиного європейського наукового й освітнього простору є одним з основоположних принципів організації вищої освіти.

«Mobilis in mobili», «рухливий у рухливому середовищі» – цей девіз капітана Немо, вигравіюваний усюди на «Наутилусі», цілком міг би стати епіграфом книги британського соціолога Дж. Уррі «Мобільність», повністю присвяченої руху та його різним формам. Її перший розділ починається з майже борхесівського списку всіяких груп людей, які в сучасному світі постійно пересуваються з одного місця на інше.

Хоча людям відводиться, мабуть, перше місце в ієрархії феноменів, які цікавлять соціологів мобільностей, у русі перебувають не лише люди, а й об'єкти, ідеї, інформація і багато іншого. Саме рух, так само, як і розуміння організації всього соціального життя через конкретно-історичні дослідження соціальних і технічних систем, що забезпечують цей рух, повинні, на думку Дж. Уррі, стати основним предметом сучасної соціологічної науки.

Ми вважаємо, що вимоги економічної, соціальної, політичної та культурологічної сфер майбутнього суспільства можна зібрати в єдину систему вимог до особистості випускника ВНЗ і тим самим створити образ планетарної особистості, адекватної інформаційній добі розвитку планетарної спільноти, яка повинна стати, у свою чергу, логічним прологом до інтелектуальної цивілізації.

При цьому зазначимо, що розвиток людини сам по собі не має жодних зовнішніх матеріальних причин, а є універсальним природним процесом, що здійснюється за рахунок саморозгортання атрибутивних властивостей самої людини, однак форми особистість набуває тієї, якої потребують зовнішні конкретно-історичні умови її буття.

Література

1. Концепция внешней политики Российской Федерации от 12.02.2013 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mid.ru/brp_4.nsf/news/6D84DDEDEDBF7DA644257B160051BF7F; Євразійський союз: Питання міжнародних відносин. – 2013. – Вип. 2 (3). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.trunov.com/doc/evraz2_2013.pdf.
2. Карл V – Восставший против турок // 100 великих монархов и правителей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://100grm.ru/srednie-veka/vosstavshij-protiv-turok>.
3. Игнатов А.А. Стратегия глобального лидерства для России / А.А. Игнатов // Независимая газета. – 2000. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://deslan.ru/smf/index.php?topic=1787.555>.
4. Буряк В.В. Глобальное гражданское общество и сетевые революции / В.В. Буряк. – Симферополь : ДИАИПИ, 2011. – С. 36.

5. The New Arab Revolt: What Happened, What It Means, and What Comes Next / Council on Foreign Relations (Foreign Affairs). – NY : Council on Foreign Relations (Foreign Affairs), 2011. – 496 p.

6. Кін Дж. Громадянське суспільство: старі образи, нове бачення / Дж. Кін ; пер. з англ. О. Гриценко ; літ. ред. О. Гриценко. – К. : К. І. С., 2000. – С. 15 ; Колодій А.Ф. Исторична еволюція громадянського суспільства та увялень про нього (формування ідеалу) / А.Ф. Колодій // Громадянське суспільство України. – 2001. – Ч. 21. – С. 17.

7. Нікітенко В.О. Геокультурні цінності в умовах сучасного світового розвитку: соціально-філософський вимір / В.О. Нікітенко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2013. – Вип. 54. – С. 266–280.

8. Хоменко Т. Людина культури у мультикультурному світі сучасності: комунікативний аспект / Т. Хоменко // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – 2011. – Вип. 34. – С. 209–216.

9. Швецова А. Культурні проєкції національного характеру / А. Швецова // Сучасність. – 2000. – Ч. 7–8. – С. 123.

10. Етнополітична культура в Україні: реалії та виклики часу. – К. : ІПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2010. – С. 11.

11. Фрідман Томас Л. Світ плоский! Глобалізований світ у XXI столітті / Томас Л. Фрідман ; [пер. з англ. М. Руденко]. – Харків : Акта, 2008. – С. 483.

12. Ткаченко В. Криза мультикультуралізму і проблеми єдиного освітнього поля / В. Ткаченко // День. – 2011. – Ч. 126.

13. Кара-Мурза С. Глобалізація – угроза культурі / С. Кара-Мурза // Единое Отечество. – 2009.

14. Людина і культура в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.if.ua/publish2005/global.html>.

15. Пахльовська О. Етичний вибір і естетичний вибір: конфлікт і синтез / О. Пахльовська // Поезія Ліни Костенко в числах перехідних і вічних : матер. кругл. столу / ред.-упоряд. Т.В. Шаповаленко. – К. : ВД «Киево-Могилянська академія». – С. 37.

16. Зубрицька М. Туристом у культурі бути не можна / М. Зубрицька // City society. – 2006. – Ч. 10.

17. Погрібний А. Інтеграція чи сморід неокolonіалізму? / А. Погрібний // Якби ми вчилися так як треба... Розмови про наболіле. – К. : Просвіта, 1999. – С. 267–272.

18. Модус державно-громадського управління освітою : [монографія] / Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова ; за наук. ред. В.П. Беха ; редкол.: В.П. Беха (голова), Н.В. Крохмаль (заст. голови) [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. – 764 с.

19. Фуко М. Наглядати й карати: народження в'язниць / М. Фуко ; [пер. з фр. П. Таращук]. – К. : Основи, 1998. – С. 338.

20. Урри Дж. Соціологія за межами обществ: види мобільності для XXI століття / Джон Урри ; [пер. с англ. Д. Кралечкіна]. – М. : ИД Высшей школы экономики, 2012. – 336 с.

Анотація

Романкова Л. М. Виховання «людини культури» у просторі вищого навчального закладу. – Стаття.

У статті проаналізовано вимоги до виховання «людини культури» в майбутніх фахівців у просторі ВНЗ. Зазначено, що культурологічна сфера має два джерела впливу на форму-

вання особистості: наука живить процес навчання, а культура – процес виховання. Культурологічна сфера є найчутливішим компонентом світового громадянського суспільства, оскільки ґрунтується на духовному субстраті, відчуті який може лише «людина культури». Духовна сфера світового громадянського суспільства формується під впливом ідеї космополітизму, що інтенсивно набуває функцій світогляду та ідеології, а також формується на основі взаємопроникнення науки, культури, освіти і релігії. На початок XXI століття у планетарному просторі відбулась тиха культурна революція і на перше місце вийшла геокультура. Розкрито сукупність властивостей, якими повинен володіти майбутній випускник ВНЗ для ефективної самореалізації у просторі світового суспільства знань.

Ключові слова: культура, процес виховання, світове громадянське суспільство, геокультура.

Анотация

Романкова Л. Н. Воспитание «человека культуры» в пространстве высшего учебного заведения. – Статья.

В статье проанализированы требования к воспитанию «человека культуры» у будущих специалистов в пространстве вуза. Отмечено, что культурологическая сфера имеет два источника влияния на формирование личности: наука питает процесс обучения, а культура – процесс воспитания. Культурологическая сфера представляет собой чувствительный компонент всемирного гражданского общества, поскольку основывается на духовном субстрате, почувствовать который может только «человек культуры». Духовная сфера всемирного гражданского общества формируется под влиянием идеи космополитизма, интенсивно приобретает функции мировоззрения и идеологии, а также формируется на основе взаимопроникновения науки, культуры, образования и религии. В начале XXI века в планетарном пространстве состоялась «тихая» культурная революция и на первое место вышла геокультура. Раскрыто совокупность свойств, которыми должен обладать будущий выпускник вуза для эффективной самореализации в пространстве всемирного общества знаний.

Ключевые слова: культура, процесс воспитания, мировое гражданское общество, геокультура.

Summary

Romankova L. N. Training of a “human of culture” in the higher educational institutions. – Article.

The article analyzes the requirements for the education of a “human of culture” among the future specialists in the space of the University. Noted that the cultural sphere has two sources of influence on the formation of personality: science nourishes the learning process, and culture – the process of education. The cultural sphere is a sensitive component of global civil society, since it is based on a spiritual substratum, to feel which can only be a “human of culture”. The spiritual sphere of global civil society is influenced by the ideas of cosmopolitanism, rapidly becomes a function of ideology and the ideology, and is based on the interpenetration of science, culture, education and religion. In the beginning of XXI century in planetary space held a “quiet” cultural revolution and the first place went geoculture. Reveals the set of properties that should be possessed by the future graduate for effective self-realization in the space of the world of the knowledge society.

Key words: culture, parenting, global civil society, geocultur.